

RUMCA-TÜRKÇE MÜLEMMA MANİ TARZI SÖYLENİMİŞ ŞİİRLER ÜZERİNE

Rıdvan ÖZTÜRK*

ÖZET

Türkçe ile Rumca arasındaki dil etkileşimi üzerine yapılmış olan çalışmalar Türkiye ve Yunanistan merkezli çalışmalar olup, daha çok kelime hazinesi ile ilgili olarak kaleme alınmışlardır. Bu çalışmada dil etkileşiminin farklı bir boyutunu yansıtmak üzere, Rumca-Türkçe mülemma mâniler işlenmiştir. Mülemma tarzında yazılmış şiirlere Türk edebiyatında eskiden beri rastlanmaktadır. Arapça ve Farsça başta olmak üzere iki dilli yazılmış birçok şiir, dil ve edebiyat etkileşimi açısından pek incelenmemiştir. Daha çok gazellerde karşımıza çıkan bu özelliğin mânilerde görülmesi, Kıbrıs'taki Rumca ile arasındaki etkileşimin yönünü ve derinliğini göstermesi bakımından da ayrıca bir önem arz etmektedir. Rumca- mülemma mâniler Kıbrıs coğrafyasında özellikle Rum nüfusunun ve Rumcanın nüfuzunun arttığı bölgelerde tespit edilmiştir. Bu mülemma mâniler Türkçenin aleyhine, Rumcanın lehine bir dil erimesini göstermektedir. Türk kültür unsurlarını taşıyan ve Türk kökenli olan mülemma mâniler, zaman içerisinde tamamen Rumca söyleyişlere yerini bırakabilmiştir.

ANAHTAR KELİMELELER

Kıbrıs, Rumca, Türkçe, mülemma mâniler, çattizma, dil etkileşimi, dil erimesi

ABOUT POETS WRITTEN AS GREEK-TURKISH MULEMMA MÂNÎ

ABSTRACT

Researches, wich were made on language interaction between Turkish-Greek are Anatolia and Greece originated and were mostly written as word treasure. This current research Greek-Turkish mulemma mâni (composed half in a language and half in another) were observed in order to project another dimension of language interaction. Mulemma poets have been encountered in Turkish literature since then. Lots of poets, which were written bilangual (Arabic-Persian), were not observed language and literature interaction point of view. This feature is seen especially in gazels. However it is important because of showing the way of interaction and

---

* Yard. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

depthnees between Romish-Turkish in Cyprus. Greek Turkish mulemma mâni were determined especially in the regions where Greek population power increased. These mâni show language extinction in the faver of Greek and against Turkish. Mulemma mâni which show Turkish cultural components and are Turkish origin, left their places to Greek poets from time to times, in these places.

KEYWORD

Cyprus, Grekish, Turkish, çattizma, language interaction, language erosion

Giriş

Uzun yıllar boyunca aynı coğrafi alanı paylaşmış olan dillerin birbirlerini etkilemesi tabiidir. Bu bağlamda Türkçenin birçok dile olduğu gibi Rumca ile de uzun süren bir beraberliği olmuştur. Özellikle Anadolu'nun Oğuz Türkleri tarafından yurt edinilmesine paralel olarak süreklilik kazanan beraberlik bir dil karşılaşmasını da ortaya çıkarmıştır. Bu karşılaşmanın sonuçları üzerine bazı çalışmalar yapılmıştır. Ancak bu çalışmalar, genellikle Türkçedeki alıntı Rumca kelimeler üzerinedir. Alıntı kelimelerde de daha çok Türkiye coğrafyası göz önüne alınarak karşılaştırmalarda bulunulmuştur. Anadoludaki bu dil buluşmasını inceleyen Brendemoen'a göre, bu karşılaşma Kapadokya, Karaman ve Doğu Karadeniz bölgelerinde kendisini göstermiştir (Brendemoen 1999, 353-378). Görüleceği üzere Türkçe - Yunanca dil karşılaşmasında daha çok Anadolu bağlamında incelmeler yapılmıştır. Anadolunun tabii uzantısı olarak kabul edilen Kıbrıs adası bu karşılaşmanın içine dahil edilmemiştir.

Bu çalışmada Kıbrıs'ta Türkçe ile Rumca etkileşiminin bir yansıması olarak mülemma mâni tarzında söylenmiş dörtlükler verildikten sonra, bunlar üzerinde bir değerlendirme yapılmıştır.

Türk Edebiyatında Mâni Nazım Şeklinin Yeri

Türk Edebiyatında mâninin yerini göstermesi açısından Fuat Köprülü'nün şu tespiti önemlidir:

"...Bizim nokta-i nazarımıza göre Türk nazımının en eski şekli hâlâ bugün bile mâni namını verdiğimiz dört mısradan mürekkep kıtalardır. Muahhar devirlerde bu mâniler birleşerek türkü ve koşmaları, sagu, mersiye ve destanları vücuda getirmiştir." (Köprülü 1934, 216)

Eski Türkler arasında "arandak" ve "aşule" adları ile var olan mâni, Anadolu'da Denizli'de "mana, deyişleme", Urfa'da "meani, hoyrat", Kars'ta "meni", Erzincan'da "ficek", Doğu Anadolu'da "pişrevi" adları ile de bilinmektedir. Türkiye dışında da farklı adlarla mâni yaşatılmaktadır. Azerilerde "bayatı, mâni, meni, mahnı, mahna", Başkurlarda "şigir törö", Gaguzlarda "şın, çın", Irak Türklerinde "hoyrat, horyat, koyrat", Kırım Türklerinde "çing, çinik, çing", Özbeklerde "aşule, koşuk, törtlik", Kırgızlarda "tört sap", Kazaklarda "aytıspa, payım döleng, ölen türü", Tatarlarda "şigir töri", Türkmenlerde "rubayı, rubağı", Uygurlarda "törtlik" ve Prizren Türklerinde "martifal" adı altında karşımıza çıkmaktadır (Kaya 1996, 319-320).

Daha derinliğine yapılacak bir araştırma ile Türk edebiyatında mâni nazım şekli hakkında geniş bilgiye ulaşmak mümkün olacaktır. Ancak yukarıdaki bilgi de bize mâninin Türk edebiyatının asli unsurlarının başında geldiğini göstermekte yeterli olacaktır.

Türk Edebiyatında Mülemma Geleneği

Yüzlerce yıldır bir arada yaşamış olan Türkler ile Rumların bu birlikteliklerinin zaman zaman dile ve edebiyata da yansması elbette kaçınılmaz olarak görülecektir. İşte bu olgunun bir sonucu olarak Kıbrıs'ta da özellikle halk edebiyatı ürünlerine yansımış olarak

mülemma tarzında söyleyişlere rastlanmaktadır. Bugünkü genç kuşağın pek bilmediği bu ürünler yaşlı kuşağın hafızalarında veya bölük börçük kaydedilmiş bazı eserlerin sayfa aralarında karşımıza çıkmaktadır. Burada karışık dilli söyleyişlerden mâni tarzında olanlar üzerinde durmak istiyoruz.

Bilindiği üzere tarihî dönemlerde ve hatta günümüzde Türkçenin dışında bir başka dil ile eserler veren şiirler söyleyen Türk asıllı birçok şahsiyete rastlanmaktadır. Türk edebî geleneğinde tamamen başka bir dilde eser vermiş şairlerimiz olduğu gibi, iki dilde birden eser vermiş şairlerimiz de bulunmaktadır. Birden fazla dil bilen şairlerin zaman zaman iki dili de eserlerinde mülemma tarzında kullandığı da görülür. “telmi” adıyla bir sanat olarak kabul edilen bu durumda çoğunlukla Arapça ve Farsça ikinci dil olarak kullanılmıştır.

“Bir köhne köprüdür bu cihân kim gelen geçer

B-il-emni ve 's-selameti ic 'al ubûrena” İbn-i Kemal

(“Ya Rabbi dünya köprüsünden geçişimizi güvençli ve selametli kıl” Kürkçüoğlu 1994, 158)

“Mâhest ne-mîdânem horşîd ruhât yâ ne

Bu ayrılık odına nice çigerüm yâne” Mevlâna

(“Senin yanağının güneşi ay mıdır, değil midir bilemiyorum? Bu ayrılık ateşine çigerim nasıl yansın” Soysal 1998, 92)

Ancak bu dillerin dışında özellikle son dönemlere doğru Fransızca ve Ermenice gibi dillerinde katıldığı görülmüştür.

“Lücce-i nâz ü ‘işveden iki *ond*

Bî-bedel bî-bahâ bürün e bilond” Recaîzade

(“Gönül çelen nâz ve edâ denizinden iki dalga: eşsiz ve bahâ biçilemeyecek kadar değerli, esmer ve sarışın. Soysal 1998, 92-93)

“Beni sermest-i huzuz eyledi bir *Hay* güzeli

Lutf-i *mek* ile cavid *parutyun* verdi” Ferid Recayi

(“Hay “Ermeni”, mek “bir”, parutyun “lütuf” Kürkçüoğlu 1994, 158)

Mevlâna’ya atfedilen Farsça mülemmadan, son dönem Burdur Mebusu Ferid Recayi Bey’in Ermenice mülemmasına kadar Türk edebiyatında mülemma tarzında yazılmış karışık dilli birçok şiire rastlanır.

Türkçenin ve Türk nüfuzunun yoğun olduğu bölgelerde edebî sanat endişesi veya dilbilirlik nişanesi olarak karşımıza çıkan bu özellik, nüfuzun azaldığı bölgelerde ötekine kendini daha iyi anlatma aracı olarak toplumsal bellekteki mevcut edebî malzemedен faydalanılma şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu nüfuzun tamamen kaybolduğu zeminlerde ise edebî geleneğin izlerine yine de rastlamak mümkün, fakat bu durumda anadilin yitirilerek çoğunluğun diline geçildiği açıktır.

Rumca Türkçe Mülemma Mâni Metinleri

Burada öncelikle birden fazla kişi tarafından kayda geçirilmiş veya nakledilmiş olan dörtlükleri vermek istiyoruz. Bu dörtlüklerin karşılaştırmalı metin neşrini vermek, onların tamamını vermek kadar yer tutacağından kaynak adları ile birlikte orijinal şekillerini vermeyi daha uygun bulduk. Bu dörtlüklerden ilk ikisi fesleğen ile ilgili olanıdır.

I. Metin

La

Vasilica bsindro filli

Yaprakları sarıdır.

Emenan iağa bımı

Hepsinnerden garıdır

“Fesleğen ince yapraklı

Yaprakları sarıdır.

Benim sevgilim

Hepsinlerden kadındır”

(Rauf Ali 1973, 149)

I.b

Vasilligua psrindi
 Yaprakları sarıdır.
 Ce cini bu masda gaman
 Bir kötü garıdır.

(Ergün 1966, 77)

II. Metin**II.a**

Vasilica bsindro filli
 Yaprakları yeşildir.
 Des gobellues bu ağabo
 Paraları peşindir.

“Fesleğen ince yapraklı
 Yapakları yeşildir.
 Sevdiğim kızların
 Paraları peşindir.”

(Rauf Ali 1973, 149)

II.b

Vasılıgua mu psrindi
 Yaprakları yeşildir.
 Eyil bir şeftali ver da
 Paraları peşindir.

(Ergün 1966, 77)

III. Metin

Yaygın olduğu anlaşılan ve birçok kaynakta da bahsedilen ikinci mânî Rumca kısmı bazı değişikliklerle söylenmesine rağmen aynı mâninin varyantları olduğu bellidir.

III.a

Ehtes, broktes andibroktes
 Ben duvardan (delikten) bakardım
 Ehela narto mesa
 Ama anandan korkardım

“Dün önceki gün ve bir önceki gün,
 Ben duvardan bakardım
 İçeriye gelmek isterdim
 Ama anandan korkardım.”

(Azgın 1986, 119)

III.b

ÇATTİZMADA

(Luricana)

Yusuf Akandere-76

Türkü

Aman aman

-Esi boci e lunnes'sun ben deligden bakardım

Mahallene thelo nardo os egi'ma bubandan gorkardım

(Sen oyanda yıkanırken ben deligden bakardım

Ora mahallene gelmek isterdim ama bubandan gorkardım.)

-Esu boci ceğö boğa co dihos mesdun mmesin

Cela naden gundisumen ne bergimon ippesi...

(Sen orada, ben burada, duvar da ortamızda

Gel kaktıralım kendini da çöker belki sonunda)

(Gökçeoğlu 1988, 215; Yaşın 2000, 121)

III.c

Espes iora endega

Ben delikden bakardım

İhela narto nesedo

Ama anangdan gorkardım. (Ergün 1966, 77)

III.ç

Ehdes, brohdes esarises

Ben duvardan bakardım.

İdon narton essossu

Ama gocangdan gorkardım. (Ergün 1966, 77)

III.d

Ehdes brohdes eplinlisles
 Da ben duvardan bakardım
 Ehela narton budon yiron
 Ben anangdan gorkardım (Mollacuma 2001)

III.e

Ehdes brohdes "Dün evvelki gün"
 Ben duvardan bakardım
 Ben sana geleceydım
 Bubangdan gorkardım. (Destine 1970, 46)

IV. metin

İrtes omros mu ce gatses
 Gak oraşdan gidesing
 Ce bu don asprossu lemon
 Bir şeftali veresing. (Ergün 1966, 77)

V. metin

Eviga bastın sican "Çıktım incir ağacına
 Da çık incir yiyessin Sen de çık incir yiyessin
 Dyo vijja du gorfusu Koynundaki iki memeyi
 Şimdi bana veressin" Şimdi bana veressin"
 (Azgın1986, 119)

VI. metin

Elan banborin bilinmada "Gemi dolu çamaşır
 İskeleye yanaşır İskeleye yanaşır.
 Emas igobelles duhorgo Bizim köyün kızları
 Gören gözler kamaşır Gören gözler kamaşır."
 (Mollacuma 2001)

XI. metin

Beklerdim seni

Abekso budan galamyona

Nabgaso da vizigyasu

Na bekso diyamona

“Kamışlıktan dışarıda

Yakalayayım memelerini

Oynayayım tek mi çift mi”

(Destine 1970, 46)

XII. metin

O da nisun mikron

Su edosa enan garafili

Gücücügden sevdim seni

Beni unutmayasın

“Sen küçük olduğun zaman

Kulağına bir karanfil koyasın”

(Destine 1970, 46)

XIII. metin Acıkdım: *ebinasa*Susadım: *libsasa*

Bapucum : evde galdı

Unuttum : *eksi hasa*

(Rauf Ali 1973,. 149)

Değerlendirme

Metinler incelendiğinde bunların dörtlüklerden meydana geldiği görülmektedir. Genel özellik olarak birinci ve üçüncü mısralarda Rumca söyleyişlere ikinci ve dördüncü mısralarda ise Türkçe söyleyişlere yer verilmiştir. Bu söyleyiş biçimi, sadece üç metinde değişikliğe uğramıştır. III.e’de diğer varyantlarından farklı olarak üçüncü mısra da Türkçe söylenmiştir. İkinci olarak X. metinde diğer metinlerin aksine birinci ve üçüncü mısralar Türkçe, ikinci ve dördüncü mısralar ise Rumcadır. Üçüncü olarak XI. metinde üçüncü mısra da Rumca söylenmiştir. XIII. metin ise diğer mülemma şiirlerden farklı olarak mısra esasına değil kelime esasına dayanmamaktadır.

Kafiye düzeni açısından şiirlerin genel özelliği de şöyledir:

----- x
 ----- a
 ----- x
 ----- a

Örneklerde dikkat çeken husus kafiye düzenini sağlayan, daha doğrusu şiirin kafiyesini oluşturan mısralar Türkçe olan mısralardır. Bu da bize metinlerin Türk edebî anlayışı üzerine bina edildiğini göstermektedir. Rumca mısralar VII. ve X. örneklerde olduğu gibi bazen kafiyeli kullanılmıştır.

VII. metin

Mesdon visgon istafilin	“Tepside üzümüne bak
Biraz da gözümüne bak	Biraz da gözümüne bak
Daşerga odi helun nabun	Eller ne derse desin
Sen yine sözüme bak	Sen yine sözüme bak.”
	(Mollacuma 2001)

X. metin

Git ondan gel bundan	
Mesa sto ambeli	“Bağın içinden”
Öpeyim dudağından	
Bu stasi meli	“Bal dudağından”
	(Destine 1970, 46)

Ancak her iki örnekte de asıl kafiyeyi sağlayan unsurun yine Türkçe mısralar olduğu açıktır. Gerek VII. örnekteki ve gerekse X. örnekteki Rumca mısraların Türkçe çevirilerine bakıldığında, bu çevirilerin Türkçe mısraların kafiyeleri düşünülerek söylenildiği ortaya çıkmaktadır. Türk mâni geleneğinde “x a x a” şeklinde istisnâî bir kafiyeleniş bulunmakla birlikte genel kafiye düzeni

-----a
 -----a
 -----x
 -----a

şeklindedir (Kaya 1996 321). VII. örnekte çeviriye bakılırsa şiirin orijinal şekli açıkça görülmektedir. Şiirlerin orijinal şekillerine inme açısından VI numaralı metinde örnek oluşturur. Metnin Türkçe çevirili kısmında “a a x a” kafiye düzeni kendisini gösterir. Bu dörtlüğün Türkiye’de “Recebim” diye bilinen bir türkünün parçası olduğu da hatırlanırsa, durum daha net bir biçimde ortaya konulmuş olur.

Kafiye düzenin dışında metinleri ölçü bakımından değerlendirdiğimizde de benzer sonuca varmaktayız. Şiirlerdeki Türkçe mısraların hece sayısı genel ölçü olarak yedi hecedir. Rumca mısralarda sadece V. metinde bu ölçüye uyulmuştur. Diğer metinlerde dört heceden (III.e) on altı heceye (VIII) kadar gidebilen, ama genelde sekiz veya dokuz hecede karar kılan bir ölçü bulunmaktadır. Yine VI. ve VII. metinlerin Türkiye Türkçeli çevirilerinin hem kafiye düzeni hem de hece sayısı şiirlerin kaynağı noktasında belirleyicidir:

VI. metin

Elan banborin bilinmada
 İskeleye yanaşır
 Emas igobelles duhorgo
 Gören gözler kamaşır

“Gemi dolu çamaşır
 İskeleye yanaşır.
 Bizim köyün kızları
 Gören gözler kamaşır.”
 (Mollacuma 2001)

VII. metin

Mesdon visgon istafilin
 Biraz da gözüme bak
 Daşerga odi helun nabun
 Sen yine sözüme bak

“Tepside üzüme bak
 Biraz da gözüme bak
 Eller ne derse desin
 Sen yine sözüme bak.”
 (Mollacuma 2001)

Mâni metinlerinin varyantı çoğaldıkça Rumca mısraların hece sayısı farklı sayıda karşımıza çıkmaktadır. En çok varyantı olan III numaralı metnin ilk Rumca mısrası a, b, c, ç ve d varyantlarında sekiz hecedir. Sadece e varyantında dört hecedir. Ancak üçüncü mısra:

a. “*Ehela narto mesa*”, ç. “*İdon narton essossu*” ve e’de “*Ben sana geleceydim*” yedi hece; b’de “*Mahalle ehela nardo os egi*” on bir; c’de “*İhela narto nesedo*” sekiz; d’de “*Ehela narton budon yiron*” dokuz hecedir. e varyantındaki Türkçe söylenmiş olan mısraı ayrı tutsak bile diğer beş varyantın Rumca kelimelerinde aynılık söz konusu değildir. İşte bu da bize metinlerin Türkçe asıllı olup çeviri yönünün Rumca olduğunu göstermektedir.

Türkçe orijinal metinlerin Türkçe-Rumca mülemma metinler hâline getirildiğini, bazı metinlerin hâlâ tamamen Türk edebî anlayışına uygun ölçüde ve Türkçe olarak söylenmekte oluşundan bellidir. III numaralı metnin üç mısraı Türkçe olan e varyantından başka bu metnin dört mısraının da Türkçe olduğu bir varyantı da (Rauf Ali 1973, 71) bulunmaktadır. Bundan başka VI. metnin de dört mısraının Türkçe olarak söylendiği örnekler Lefkoşa’da (Avkiran 1970, 90), Abahor’da (Sonay 1973, 27), Alaniçi’de (M.Ali 1968, 21) ve Gazimağusa bölgesinde (Rauf Ali 1973, 71)) tespit edilmiştir.

“Gemi gelir yanaşır
İçi dolu çamaşır
Benim yarım çog güzel
Gören gözler gamaşır” (Avkiran 1970, 90)

Sonuç

Türk Edebiyatının temel nazım şekillerinden bir olan mâni dün olduğu gibi bugün de edebiyatımızdaki önemli bir yer tutmaktadır. Kıbrıs Türk Edebiyatı içerisinde de bu yer devamlılık göstermiştir.

“Düzmece”, “bağlamaca”, “mâni” ve “çattizma, çattizmos” adları ile bilinmektedir. Mâni geleneği adada canlı olarak varlığını sürdürme gelmiştir.

Adada Türkler arasında söylenen mâniler, Türkçe mâniler, Türkçe-Rumca mülemma mâniler ve Rumca mâniler olmak üzere üç değişik tarzda karşımıza çıkmaktadır. Bunlar içinde esas olan ve tamamına yakını oluşturan Türkçe mânilerdir. Yapılan mâni derlemelerine bakıldığında Türkçe mânilerin yanında karışık dilli veya tamamen Rumca mâniler yok denecek kadar az yer tutmaktadır. Karışık dilli mâniler veya Rumca mâniler özellikle Rum nüfusunun ve Rumcanın nüfuzunun arttığı bölgelerde kendisini göstermektedir. Bu karışık demografik yapıyı yerlerde Rumlarla Türklerin karşılıklı mâni yarışmaları yaptığı da bilinmektedir (Gökçeoğlu 1988, 121).

Çattizma, çattizmos (<çatışma) yani mâni yarışması, adından da anlaşılacağı gibi Türkçe bir isimlendirme olup, türün kaynağını göstermesi açısından önemlidir. Yukarıda değerlendirme kısmında da belirttiğimiz gibi karışık dilli mâniler, gerek şekil bakımından gerekse de sözlerinin kaynağı bakımından Türk edebiyatı orijinelidir. Bu mâni sözleri kafiyeyi gösteren mısraları sabit kalmak suretiyle Rumca mülemmalı hâle dönüştürülmüşlerdir. Konu itibarıyla Türk ve Rum gençleri arasındaki aşk ilişkilerini anlatmaktadır.

Adada Türkler tarafından söylenmiş Rumca şiirler, destanlar, türküler ve hikayeler de mevcuttur. Mülemma mâniler anadilden Rumcaya doğru geçişin, Türkçe yerine Rumcayı benimseyişin yol haritasında çıkış noktası ile varış noktası arasında bir yer tutması bakımından bize ışık tutmaktadır. Sınırlı da olsa adada Türkçenin aleyhine, Rumcanın lehine bir dil erimesini de yansıtmaktadır.

KAYNAKÇA

- Avkıran, Şerif: (1970) Lefkoşa Ağzı, Ankara Üniversitesi DTCF Türkoloji Kürsüsü Bitirme Tezi, Ankara.
- Azgın, Bekir: (1986) “*Halkbilim Üstüne bir Metot Denemesi*”, Halkbilim Sempozyumları, I. II. III.ve IV. Halkbilim Sempozyumlarına Sunulan Bildiriler, İstanbul, s. 119.
- Brendemoen, Brent: (1999) “*Greek and Turkish language encounters in Anatolia*”, Language encounters across time and space. Studies in language contact. Eds. Bernt Brendemoen, Elizabeth Lanza and Else Ryen. Novus folag – Oslo, 1999.
- Destine, M. Celal: (1970?) Pile Köyü Folkloru, tez 439, s.46.
- Ergün, Sami: (1966) Larnaka Ağzı, Ankara Üniversitesi DTCF Türkoloji Kürsüsü Bitirme Tezi, Ankara.
- Kaya, Doğan: (1996) “*Mâni Kavramı ve Mâni şeklinin Tarihçesi Üzerine*”, Millî Kültür Araştırmaları (50. Kültür ve Sanat Yılında Dr. Mehmet Önder’e Armağan), Ankara, s. 316-327.
- Köprülü, Mehmet Fuat: (1934) Türk Dili ve Edebiyatı Hakkında Araştırmalar, İstanbul, s.216.
- Kürkçüoğlu, Kemal Edip: (1994) Tahir-ül-Mevlevi, Edebiyat Lügati (Yayına haz. Kemal Edip Kürkçüoğlu), İstanbul.
- M.Ali Kemal: (1968) Kıbrıs Klâvya (Alaniçi) Ağzı, Ankara Üniversitesi DTCF Türkoloji Kürsüsü Bitirme Tezi, Ankara.
- Mollacuma, Emine ve İbrahim: (2001) Derleme yapılan kaynak şahıslar, (Aytotara) Yeniboğaziçi’nde yaşamaktalar. 42 yaşında olup Larnaka göçmenidirler.
- Rauf Ali: (1973) Kıbrıs’ın Magusa İlçesi Karpaz Bölgesi Türk Folkloru, Ankara Üniversitesi DTCF Türkoloji Kürsüsü Bitirme Tezi, Ankara.
- Sonay, Halil: (1973) Abahor Ağzı, Ankara Üniversitesi DTCF Türkoloji Kürsüsü Bitirme Tezi, Ankara
- Soysal, M. Orhan: (1998) Edebî San’atlar ve Tanınması, İstanbul.
- Gökçeoğlu, Mustafa: (1988) Tezler ve Sözler 1, Lefkoşa.
- Gökçeoğlu, Mustafa: (1991) Tezler ve Sözler 2, Lefkoşa.
- Yaşın, Mehmet: (2000) “*Üveyanadil’in Önkonusması*”, Defter, sa. 41, İstanbul, s. 115-134.